

црквама у нашој Боки. Радник и најбољи слагар Антун Мартенини, на позив из Дубровника, отишао је из Котора у Дубровник, у фебруару 1801 године, да преузме штампарију Дубровачке Републике, коју је од године, 1787 имала у својој власти дубровачка влада, а коју је послѣ смрти њена оснивача А. Осчи (умро 29 децембра 1787 г.) држао Андрија Тревизан, који је ради болести морао напустити штампарију почетком 1801 године. Тревизан је умро 14 октобра 1801 године. Наступом француске владавине 1807 године, ова прва штампарија у Котору престала је радити.

Антон Милошевић

ЈЕДНА ПРЕТСТАВКА ГЕОРГИЈА РАДОЊИЋА РУСКОМ ДВОРУ ИЗ 1758 ГОДИНЕ

У архиви САН нашли смо један интересантан докуменат из средине XVIII вијека, који употпуњује наша знања о руско-црногорским односима у овом периоду, али у далеко већем степену о односу између владике и гувернадуре.

Средином 1757 године упутила се једна црногорска делегација у Русију на челу са владиком Василијом и гувернадуром Станом Радоњићем. Августа исте године, делегација је била на Ријеци, али тек почетком идуће године послѣ задржавања по разним мјестима Аустрије и Русије, делегација је приспјела у Петроград. Чланови делегације, састављени од најугледнијих и најутицајнијих личности ондашње Црне Горе, нијесу били једна јединствена група. Као претставници нахиске, или племенске подвојености, сваки од њих појединачно схватио је свој долазак у Русију, у првом реду, као zgodну прилику за јачање свога угледа и утицаја. Та подвојеност највише је дошла до изражаја између двије најзначајније личности, гувернадуре и владике. И једна и друга страна тај сукоб је приказивала руском двору, не као личну, него као начелну ствар. Са становишта и гувернадуре и владике, питање се постављало врло оштро. Радило се о томе коме ће руски двор признати право првјенства. Од тога признавања зависио је умногом и њихов утицај у Црној Гори, и зато је оштрина сукоба међу њима добила врло оштру форму. Није се презало ни од интрига и лажних достава руском двору, да би се доказала „леgitимност власти“ у Црној Гори. И овај докуменат који доносимо овдје резултат је те гувернадурско-владичанске борбе, која своје коријене вуче из

најстарије историје Црне Горе. У Москви је владика Василије помогнут од Вукала Вукотића, попа Мојаша Пламенца и попа Прела Ђурашковића, однио, може се рећи, потпуну побједу. Послије смрти Стана Радоњића, у Петрограду 17 марта 1758 године, из његовог табора остали су његова сестра Катарина и зет Стјепан Шаровић, и Станков брат Георгије. Од ове тројке, изгледа највећу борбеност показивао је овај брачни пар. Катарина је крајем јула писала својим на Његуше, како је „злосрећни и несрећни владика Василије“, покушао да обмане руски двор и прикаже да је цио рад гувернадурa био лажан. (Р. Драгићевић, Неколико нових докумената од 1748 до 1854 године, Историски записи, III, с. 80-1). Нарочито је оптуживала Василијево присталице Вукотића, Пламенца и Ђурашковића, који су ове исте године напустили Петроград, док је Василије и даље остао у Русији. Гувернадурска „странка“ предузела је кораке и код самог руског двора доказујући своја права на власт у Црној Гори. У октобру мјесецу упућена је ова претставка руском двору. Докуменат је потпуно аутентичан, иако га није писао сам Радоњић али је на њему његов оригинални потпис. Нама се чини да је докуменат писао Шаровић, који је знао руски. Истина језик није чисто руски; то је једна мјешавина руско-српског, али ипак потпуно разумљив.

Докуменат смо објавили савременим правописом. Наравно, да тиме у извјесном степену докуменат губи, али оно што је најбитније за нас, то је да је потпуно разумљив. Докуменат у потпуности показује гувернадурску тезу о праву на власт у Црној Гори. Из досадашњих података, то није било тако јасно. Зато смо сматрали да ће овај докуменат у том правцу корисно послужити.

Г. Станојевић

Всепресветлејшаја државшија великаја государенија императрица Јелисавета Петровна, Самодержица всеросискаја государнаја всемилостившаја

1

Находјашчејсја в службе вашегa императорскога величества и черногорскога шљахтестве прјамер мајор Стјепан Петрович пријахав в Ченије Гори прошлаго 1757 года и собранија черногорскога оншчества објавил колко ваше императорскоје величество по особљавому монаршкому милосрдију подражаја государју родитељ вашегo величества вечнаја слави, достојитсја памјатја государју императору Петру Великому милост штедрост и благоутробије над черногорским народом распростројетсја

и што он дља пријатија високославнују всеросискују вашого императорскога величества службу, тисјач черногорцов, которих ваше величество по особљавому својему материнскому милосрдију и призренију и черногорскому барчанском и сецкму народам в число својих славније и непобедимије војски приѣхат всемилостивјеше удостојит саизволите пребиваја. Прјата јето в 1754 году, пријаодјездеје здјес мних находешчгосја черногорскога архијереја Василија од нашега императорскога величества всемилостивјашаја к обществу черногорскому послана грамата вашег императорскога величества јадјенежнога награжденија не получили и он архијереј од грамоте пак и од денежни награжденија оному обществу не објавил.

2

И как ми низашија увједомјас од помјанутога мајора Петровича, а таком всевисочајшем вашого императорскога величества матере милосрди, каторо је ми ожидали од давнога времени черногорскога је общество једногласно приговорили и паручи јако первочиному в том народе двороднах брату моих губернат Станиславу Радоничју самому јехат височајшему вашого императорскога величества престо дља испрошенија помјанутом опшеству всевисочајшеј протекције и монашкаго оному народу милосрдија.

3

И потому помјанутом губернатор Радоњич взјав с собою људеј в служби нашега императорскога величества тако можнс било в привезених дља того мајором Петровичем корабљех вместит, також и четири чловјека и з бојар с собою партикулерно а не избранијем народа из которих по пријезде в Санктпетербург Николаја Кнежевич здјес и скончалсја и от туда ми отправјас благополучно с цесарским јерацином в город Фиум прјабил и тут каратен держали.

4

Архијереја Василија котори здјес називајетсја митрополитом скадарским, зетским, приморским и повелителѣм черногорским, будучи в Черни Горах ијеромонах в 1750 году из Черније Горе понесогласију настојашчијем черногорским митрополитом Савом, котори ине живјет, оправилсја серпскому патријарху Афанасију и дља некоторје интересо јеве патријарха помјанутом Василију послан бил от њего в Цесарију и љетом 1750 году в турецком городу Белграде патријархом од архијереј постављен без избранија и вједома нашега общества. Ибо в Черниј Гори митрополити избрани и вољеју народа постављајетсја, а не фамилије как он здјес разглашајет и так он следователно не может

по справедливости називатеја черногорским и прочитај митрополитом, пока настојашчаја там митрополитом Сава живјет, и тем народом прџанјат не будет. Ако ли паче, повелъатељем котори после бившије герцегов черногорскија у нас подне не бивало ахотја на јево чин такаја патент и имјет, точну с тамошнијак крајак за дењги лежко достат можно.

5

Он же Василија полча архијерејској чин пријехал в Чернија Гори 1752 года не ведају каким то образом достал себи височајшаја грамоти по жалованију оном народу в 1715 году, од јего императорскога величества господарја родитеља нашега императорскога величества Петра Великога за оказаноје во времја бивше тогда с Турком војни. Всеусердније услуги без вједома общчества черногорскога с оним в Росију отпавилсја и в битност јего при дворе нашега императорскога величества ежели какије тогда претставленија он архијереј имјанем общчества подавал. То од собоју оније соснијем а не народнијем претставленијем ибо об отјезде јево тогда в Росију обществије несведамо било. А по приједеж својем в 1754 году в Черније Гори објавал што јездил в Росију дља милости и с привизенијем с собоју тогда денгами такаја нача интриги и взмушченија в народе делат и наконец до того довел што Атоманскаја Порта и Венецијанска республика в 1756 году оружије своје против нас обратјало.

6

Хотја божеј помошију и не малим трудом више помјанутога губернатора Радонича з снатним Турок уроком и с великим посрамљенијем из границ нашије и прогнан. Тогда он архијереј Василије, видја что великаја сила турецкије војск к границом черногорском приближавајетсја и что разгоренај против его народ за учиненје интриги и причини војене в отобру мјесецу того году тајним образом в полноч из Черније Горе ушел у границу у Цезарску в город Фиум. Прјабив истого времјена до пријазда нашего в речено Фиуме пребиваније своје имјел, и тогда к нам појавилсја с тем објављенијем, што од нас много старасја и пребивашему в Вјене росискому послу много писал и просја что јево собоју в Росију взјал с тем објазательством что он не будет в наши дела мешатсја и что от Росије острнетсја хотја губернатор Радонич и не приминал те јево претстављени, знаја јево кривомушника поступија, но посјали јего прашенија и комил на то губернатора непрепјатсеват в Росије јему јехат.

7

Ми же мјажаншина по видержани карантену с означеним губернатором и с мајором Петровичем из Фиума оправилс и в

Кијев благополучно прибили с пути, неколико днеј губернатор Радонич с бојари и при њех опредељеном мајор Петрович отправили в Санктпетербург, а команда черногорскаја в котори нахаја-шја капетани назначени осталас в Кијеве до указа вашег императорскога величества.

8

По пријезде брата мојега губернатора Станислава Радонича з бојари в Санктпетербург сего 20 году в марте мјесеце вољу божјом и именом мојему и всего обшчества нашего нешчистију скончалсја. Сје наше обшчество (кончин јево) мешчатне до данас помјанутоју архијереја Василија и запамјетовов прежнаје своје намјереније с нијем случајем ползоватеја вознамјерил с више здјес бојар чрез јево всегдашњеја обман склонил на своју сторону с тем показанијем јакоби брат мој покојни губернат хода здјес и министром искал властним на Чернују Гору герцогом себја утвредити. И он да губернат таким образом од вас зднешему двору от себе претстављенијем чинјал а какде зднешије министерство усмотрело что он об сев толко старајетсја а не опоручено јему од народа дјеле то и назначеном од вашег императорскога величества черногорскому народу пенсион чрез то одложен. Аднако старанијем јево архијереја уповајет ежели оније бојара јево сторону держат станут, то все те јево губернатора потајеније претствленија умјачто всјем народу пенсион исходатсја стават может и что они особљиво од вашге императорскога величества милостју награђени будут. И не такмо что означени бојар по простоте всјему тому утврдјах повјерит команде черногорскога мнех в Москве состојашеј то јево архијереја нееднократним о акт писмом довел до тога что всему томе поверилја и чрез все те јево писма всю означену команду в конфузију привел и више племених бојар уговорја јехат напред себја и от њега с писмом в обшчеству сооклеветани на покојнаго губернатора и донесе о више писаном дјеле, да тем препрјатство учинит сину губернатора на оцдовскоје мјесто вступит и чрез то свој прежнија поступија загладит а у народа себја висправит и в кредит привести.

9

При всем том означеној архијереја правительствујушчему сенату ложно донес в поручанија нашем фамилији, јакоби роднога брата мојега, син Петер Радоњиц, котори здјес дља начин приведен био истој Радоњица фамилији био, и чужего фамилији пјашемсја и что старешинством по природе фамилијево архијереја племјеником равњатсја не можем, что во о-провержене в том јево неправду јавним доказателством наша фамилија Радоњица всем тамошњем полученој стороне извесна.

Патом што собранијем народним, и здравле и донех в Черној Гори началство и мјест а јево фамили извјестно што происходит од попов и архијерев истом толко едно благородство и состојат очен ежели повелит ваше императорско величество чрез министра вашого величества находещачасја при венскиј двор или состовицког там в Тријесте совјетника Пучкову повелит овијем вишеписаном достовјерну справку взјат.

И да би височајшим вашого императорског величества указом поведено било дља вишепреписаним опстојатељством, а паче по случају покојнога брата мојего губернатора Станислава Радоњича јего који чине во отечество наше в Черније Гори менја нижајшаго и з братом мојим Петром Радоњичем отпустит, хотја ја нижајши в назначеној мње чин вашемоу императорскому величеству с вјерности служби и неприсегал но когда по-истрасленија том мојих нужду повелено будет мње обратно суда звјатсја што ја готов себја с том присогој утвердит.

Всеприсветлејшаја государина прашу вашого императорскога величества осем мојем прошени решење учинит. Октобра на дна 1758 года. И по данију надлежат во череждну при дворе вашого императорскога величества конференцију.

К сему прошенију, Георгиј Радоњич
руку приложил.

ОДЛУКА О ШТАМПАЊУ СТАТУТА ГРАДА КОТОРА

Статут града Котора штампан је у Млецима 1616 године, у редакцији двојице Которана, Марина Буће и Фрања Болице, чији су породични грбови, поред грба провидура, отиснути на почетку Статута. У свом дјелу „Комунално уређење Котора” (САН, 1950), д-р Илија Синдик описао је ово издање. Од десет примјерака ове врло ријетке књиге којих је било у нашој земљи прије Првог свјетског рата, један се налази у Државном архиву у Котору.

Овдје износимо одлуку оба градска вијећа о штампању Статута, према подацима из Државног архива у Котору.

Једанаестог октобра 1614, Велико и Мало-тајно вијеће града Котора сакупило се, на глас звона, у великој дворани ректорова двора. Присутни су били: Ђовани Франческо Долфино, ректор (провидур) града, Александар Пасквали, Винко Бућа и Фрањо Болица, судије. Присутно је било 36 чланова. Послије избора градског љекара, прешло се на питање штампања Ста-